ڕەگەز یان جێندەر و پرسیاری ژنان.. ن: مارتا لینا مۆڕۆو لەویس وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە: هێمن ئەمانی

مەیلی هەندێک کەس بۆ بەهەڵە گرتنی پرسیاری ژنان لەگەڵ پرسیاری جێندەر دەرخەری بێئاگایی و نەزانیی زانستی و تێنەگەیشتنی بنەما بنەڕەتییەکانی ئەو دوو کێشەیەیە.
لەوانەیە لە نێوان ئەو دوانەدا پەیوەندییەک هەبێت، بەڵام بە هیچ شێوەیەک هاومانای یەکتر یان هاوشێوە نین. ڕەگەز یان جێندەر لە تایبەتمەندییەکانی پیاو و هەروەها ژنیشە، وە باسکردن یان تاوتوێ کردنی ئەو بابەتە هەردوولا واتە پیاو و ژنیش دەگرێتەوە. ئەگەر بۆچوونی پرۆفیسۆر لێستەر فرانک وارد “کۆمەڵناسی ناسراوی جیهانی” ڕاست بێت، دەستەواژەی جێندەر Gender پەیوەندی زیاتری لەگەڵ پیاو هەیە تاکوو ژن.
بۆچوونەکەی پرۆفیسۆر وارد ئەمەیە کە ژن واتە مێینە، بناغەی سەرەکییە، سەرەتای ڕەچەڵەکە و هەروەها ژن خودی ڕەچەڵەکە. بە شێوەیەکی سادە پیاو لەسەر ڕێگای سرووشت و پێگەیشتن “Evolution” بە مەبەستی جیاوازی و جیا کارییە، وە بە واتای تەواوەتی زیندەزانی “بایۆلۆجیکی”، پیاو واتە ڕەگەز “جێندەر”.

بەڵام لە جیهانی مرۆیی و کۆمەڵایتیدا پێگە و پەیوەندی ژن و پیاو ئاوەژوو بێتەوە. هەرچەند ناتوانین کە جیاوازییەکانی نێوان پێکەی زیندەزانی “بایۆلۆجیکی” و ڕوانینی باو و کۆمەڵایەتی بەسەر پێگەی ژنان لە کۆمەڵگادا تەنیا بخەینە ئەستۆی هەوەسبازییەکانی زەینی مرۆڤ. بەڵام بڕوا یان وەها بۆچوون و ڕوانگەیەک کە بەو ڕادەیە جێکەوتوو بووە، دەبێت بە خوڵقانی ڕوونکردنەوە و پاساوێک یان هۆکارگەلێک هەبێت، دەنا نەیدەتوانی هەتا ئەمڕۆش بەسەر پێوە بمێنێتەوە. ڕاستییە زیندەزانی و بایۆلۆجیکییەکان ناتوانرێت لەناوببرێن، بەڵام ڕوانگە زەینییەکان بەشێوەیەکی بەربڵاو دەکەونە ژێر کاریگەری هۆکارە ئابوورییەکان لەژیاندا، وە ئەگەر بەڕادەی پێویست لێکۆڵینەوەی قوڵی لەسەربکەین بەدڵنیاییەوە هۆکار و بناغەیەکی مادی بۆ هەموو بوارە کۆمەڵایتی و زەینییەکان دەدۆزینەوە.

لە کوێوە ئەو خواستە بەردەوام دروست دەبێت کە پرسیاری ژن لەگەڵ پرسیاری جێندەری ڕەگەزی بەهەڵە وەربگیرێت؟

ناساندن و پێکهێنانی بنەچەی خاوەندارێتی تایبەتی “خاوەندارێتی تایبەتی واتە خاوەندارێتی تاکە کەسی بەسەر شتێک، ناوچەیەک و تەنانەت کەسێکدا”، پێگەی ژنانی لە کۆمەڵگادا بە تەواوی گۆڕی. مافی خاوەندارێتی تایبەتی ئەو هەلەی لەگەڵ خۆی هێنا بە دەوڵەمەندبوون و هەروەها خواستی گواستنەوەی ئەو موڵکە بە نەوەکانی داهاتوو. ئەم دەسەڵات و سیستەمە ئابووریە نوێیە گۆڕانکاری زۆری لە پەیوەندی خێزانی و بنەماڵەییدا پێکهێنا. بەو ئەوەی کە پیاوان بزانن کە دەبێتە بەشبەر یان واریسەکانی ئەوان کێ دەبن، تاکهاوسەری بوو بە پێوسیتی و نیازێکی گرنگ، لانیکەم بۆ ژنان. کۆنترۆڵکردنی هێزی سێکسی و سێکشوالیتی ژنان، خواستی کۆمەڵایەتی بە ڕێکخستنی کارلێکی دایکایەتی، سەرچاوەکەی لە خواستی غەریزی و دەروونی بۆ پاراستنی خاوەندارێتی تایبەتیدایە.

لە پێگەی دەسەڵات و سەرۆکی بنەماڵە یان عەشیرەوە، لەگەڵ بوونی مافی تەواوەتی بۆ ژیانێکی تەواو و کامڵ بۆ مرۆڤ، ژنان کەوتنە بازنەیەکی تەنگی کۆمەڵایەتیەوە کە بەگشتی لەلایەن کارتێکەرەکانی دایکایەتیەوە دیاری دەکرا. پێکهێنانی ژیانی هاوسەری و شوو کردن بوو بە بابەتێکی گرنگ لە ژیانی ژناندا. زمانی ئەمە سەلمێنەر و بەڵگەی ئەوەیە کە کاتێک دەڵێین ” پیاو و هاوسەرەکەی” “Men an Wife” . ووشەی “Wife” “هاوسەری ژن” تەنیا باس لە پەیوەندی سەزداری لەگەڵ یەک پیاودا دەکات و پێوانەی بوونی ژنە. هیچ کەس بیر لە ناوهێنانی ژن و مێردێک ناکاتەوە بەواتای مێرد و ژن “Husband and Women”. پێگەی ژنان یان پێگەی کۆمەڵایەتی ژنان تا ئاستێکی زۆر لەسەر بناغەی جێندەری ئەو دیاری دەکرێت و گرنگی کۆنترۆڵکردنی ئەم بابەتە بۆ پاراستن و ڕاگرتنی بناغەی خاوەندارێتی تایبەت پێویست و گرنگە. ئەو خواستە بۆ کۆنترۆڵ و ژێردەستە کردنی ڕەگەزی ژن لە ڕوانگەی کۆمەڵایەتیەوە زیاتر لە کاتی هەوڵدانی ژنان بۆ هاتنە ناو ئاڕاستەکانی تری هەڵسوڕان و کارە کۆمەڵایەتیەکان خۆی نیشاندەدات. کاتێک کە کرێکارانی پێشڕەوی مافی دەنگدان بۆ ژنان هەڵسوڕان و خەباتی خۆیان بۆ مافی یەکسان دەستپێکرد، یەکێک لەو بەڵگانەی کە بە شێوەی بەربەڵاو کەڵکی لێ وەردەگیرا بۆ دژایەتیان ئەوە بوو کە ئەوان بە” ژنانی بێ ئەخلاق” نێو دەبران. هەر ماوەیەک لەمەوبەر یادی زیاتر لە سەدساڵەی لەدایک بوونی ئەو پیاوەمان جەژن گرت کە بۆ یەکەمین جار لە ویلایەتی مین ژنی وەکوو مونشی لە دووکانی خۆی دامەزراند. ئەم پیاوە لەلایەن کۆمەڵگاوە پەراوێز خرا و ئەو ژنانەی کە لەلای ئەو کاریان دەکرد

بەلای پیاوانی “بەهێزی” ئەو کاتەوە بە ژنانی “خراپ” نەر لەندران.
هەر جۆرە هەوڵ و تێکۆشانێکی ژنان بە دەرباز بوون لەو ژیانە بەرتەسکە نالەبارەی بەهۆی ڕەگەز یان پیشەی دایکایەتی بۆی دیاری کرابوو بە ناشیرینترین و تاڵترین شێوە دژایەتی دەکرا.

ئەگەر کۆنتڕۆڵ یان دیاری کردنی پەیوەندی ڕەگەزی سێکشواڵی ژنان لە خواستەکات و پێویستییەکانی خاوەندارێتی تایبەت تێپەڕێت، کەواتە لە لایەنی لۆژیکیەوە وامان بە دەردەکەوێت کە کلتووری ناوبراو ئەم پێویستیە زەروریە وەلا دەنێت و ژن توانای ئەوەی دەبێت کە ژیانێکی شیاوی مرۆڤێکی کامڵی هەبێت. هەموو جۆرە یاسا و ڕێساکان یان پێکهاتنی کۆمەڵگایەکی کۆنتڕۆڵکراوی سێکشواڵیتی ڕەگەزی لە سیستمێکدا کە شوێنکەوتووی یاسای سەرمایەدارییە، لەلایەن ئەو خواست و پێویستیە ئابووری و کۆمەڵایتیانەی کۆمەڵگای ئەوکات دیاری دەکرێت. ئەم سیستمە ئابوورییە تازەیەی کە ئێمە بە خێرایی خەریکین بەرەولای تێدەپەڕین، پێکهێنەری وەها پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتی دەبێت کە دەبێتە هۆی پێشکەوتن و پارێزگاری کۆمەڵگا.

ئەخلاقی سەرمایەداری ئەو کاتە لەناو دەچێت کە سیستمی خاوەندارێتی تایبەتی تێپەڕێنین و لەناوی بەرین. قازانجی کۆمەڵایەتی هاوبەش ئەخلاق و ستانداردێکی بەرزتری مۆڕاڵی بە ئێمە دەبەخشێت.

کورتەی ژیانی مارتا لینا مۆڕۆو لێویس:

لینا مۆڕۆو لێویس لە ساڵی ١٨٦٨ لە شارۆچکەی وارن لە ویلایەتی ئیلینۆی ئەمەریکا لەدایک بوو و هەر لەوێش خوێندی دواناوەندی تەواو کرد و لە ساڵی ١٨٩٢ بڕوانامەی زانکۆی بەدەست هێنا.

ناوبراو کە بە لینا دەناسرێتەوە، وەک ئەدیب و وتەبێژی ڕێکخراوی یەکێتی ژنانی مەسیحی یەکسانی تا ساڵی ١٨٩٨ کاری کردووە و دوای ساڵی ١٨٩٨ دەستی داوەتە خەبات بە بەدەستهێنانی مافی دەنگدان بە ژنان. لە ساڵی ١٩٠٠ چوو بە ئۆرێگان و وەک کرێکارێکی ژن بە یەکەمجار هەوڵی ڕاکێشانی سەرنجی بزووتنەوەی بەهێزی یەکێتیە کرێکاریەکانی شیکاگۆیدا بە خەبات بە بەدەست هێنانی مافی دەنگدان بە ژنان.

لینا لە ساڵی ١٩٠٢ چووە ناو حیزبی سۆسیالیستی ئامریکا SPA، وە خەباتی خۆی لە مافی دەنگدان بە ژنانەوە بەرەو سۆسیالیزم گۆڕی.

وەکوو ڕێکخەر و سازماندەری سیاسی لە حیزبی سۆسیالیستدا دەستی بەکار کرد و لە نێوان ساڵەکانی ١٩٠٨-١٩١٤ لە هەموو ویلایەتەکانی ئامریکا قسەی دەکرد، هەروەها لە کانادا و ئینگلاندیش بەشداری لە

بەشە ڕیکلامیەکاندا دەکرد. لە ساڵی ١٩٠٥ وەکوو ئەندامی کومیتەی میللی ژنانی حیزبی سۆسیالیست لە کالیفۆرنیا هەڵبژێردرا.
زیاتر لە ٢ ساڵ ڕۆژنامەنووس و سەرنووسەری ڕۆژنامەی ساندەی مۆرنینگ پۆست و هەروەها ڕۆژنامەی کرێکاری ڕێکخراوی ویلایەت، هەواڵی کرێکاری ئالاسکا بوو.
ساڵی ١٩٢٥ وەکوو وەزیری کاروباری دەرەوەی وڵاتی حیزبی سۆسیالیستی کالیفۆرنیا هەڵبژێردرا تا ساڵی ١٩٣٠ و لەو ماوەیەدا سەرنووسەری ڕۆژنامەی سۆسیالیستی Labor World بوو. ئەو لەو ماوەیەشدا ئەندامێکی کارای نێودەوڵەتی ژنان بۆ ئاشتی و ئازادی و یەکێتی ژنانی دەنگدەر بوو. ساڵی ١٩٢٦ کاندیدی حیزبی سۆسیالیست بوو بۆ فەرمانداری “قائیم مقام” کالیفۆرنیا، وە هەروەها لە ساڵی ١٩٢٨ کاندیدی سۆسیالیستەکانی کالیفۆرنیا بوو بۆ مەجلیسی سێنای ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئامریکا.
لینا لە ساڵەکانی ١٩٣١ بوو بە ئەندامی کومیتەی میلی ئیجرایی حیزبی سۆسیالیستی ئامریکا و لە ساڵی ١٩٣٦ لە حیزبی سۆسیالیست جیا بۆوە بۆ ئەوەی بچێتە ناو فێدراسیۆنی سۆسیاڵ دیمۆکرات کە بەهۆی جیاوازی ئایدۆلۆژیەوە لە SPA حیزبی سۆسیالیست جیا ببۆوە. ئەو لە ساڵەکانی کۆتایی ژیانیدا خەریکی بەڕێوەبردنی کتێبخانەی کۆلێژی زانستی کۆمەڵایەتی ڕەند بوو کە بۆ فێرکردن و خوێندنی سۆسیالیزم پێکهاتبوو.
لینا لە ساڵی ١٩٥٠، وە لە تەمەنی ٨١ ساڵیدا ماڵئاوایی لە ژیان کرد. ئەگەرچی ئەو زۆرینەی ژیانی خۆی لە ڕێبەرایەتی حیزبی سۆسیالیستدا بوو بەڵام ژیانامەی خۆی هیچکات نەنووسیەوە، لەگەڵ ئەوەشدا لینا خاوەنی زۆر نووسین و بابەتە کە لە کتێبخانەی تامیمن لە ئاشیوی ڕابێرت واگنێر لە زانکۆی نیۆیۆرک هەڵگیراون.

ن: مارتا لینا م□□و لۆویس
وەرگێڕان لە ئینگلیزیەوە: هێمن ئەمانی